

Susreti pedagoga

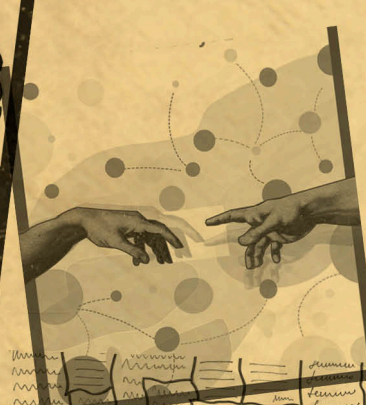
NACIONALNI NAUČNI SKUP

7. maj 2022.

OBRAZOVANJE U VREME KRIZE I KAKO DALJE

Zbornik radova

GLUVI TELEFONI

1838

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet,
Institut za pedagogiju i andragogiju
Pedagoško društvo Srbije

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup:
Obrazovanje u vreme krize i kako dalje
7. maj 2022, Beograd

Zbornik radova

Izdavači

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet,
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18-20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Jovan Miljković
Maja Vračar

Urednici

Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Doc. dr Zorica Milošević

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Radovan Antonijević
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Emina Hebib
Prof. dr Aleksandra Ilić Rajković
Prof. dr Branislava Knežić
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Bojan Ljujić
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin
Doc. dr Zorica Milošević
Doc. dr Lidija Miškeljin
Doc. dr Nataša Nikolić

Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Prof. dr Aleksandra Pejatović
Prof. dr Katarina Popović
Prof. dr Lidija Radulović
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Prof. dr Vera Spasenović
Doc. dr Milan Stančić
Doc. dr Zorica Šaljić
Prof. dr Aleksandar Tadić
Prof. dr Jelena Vranješević

Priprema za štampu i prelom

Dosije studio, Beograd
Doc. dr Mirjana Senić Ružić

Dizajn korica

Nikola Cvetković
Studenti pedagogije

Naslovna strana Zbornika kreirana je od radova pristiglih na „Sajam ideja“. Zahvaljujemo se svima koji su se odazvali na javni poziv i dostavili vizuelna rešenja za izgled Zbornika.

Izdavanje Zbornika finansirano je sredstvima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

ISBN 978-86-80712-45-1

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „Obrazovanje u vreme krize i kako dalje“. Cilj skupa bio je da se analizira funkcionisanje sistema i prakse vaspitanja i obrazovanja u vreme krize i sagleda kroz različite nivoe obrazovanja i perspektive različitih učesnika vaspitno obrazovnog procesa, kako bi se razmotrilo prevazilaženje učenih teškoća.

Susreti pedagoga
Nacionalni naučni skup
7. maj 2022, Beograd

Obrazovanje u vreme krize
i kako dalje

Zbornik radova

Urednici
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Mirjana Senić Ružić
Doc. dr Zorica Milošević

BEOGRAD • 2022.

PARTICIPACIJA NASTAVNIKA U ONLAJN ISTRAŽIVANJU¹

Nataša B. Matović²
Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet

Apstrakt

U radu se analizira problem participacije nastavnika u onlajn istraživanju. Polazi se od opisa osnovnih karakteristika tog istraživanja, a na osnovu razmatranja njegovih prednosti i ograničenja. Cilj empirijskog dela istraživanja je da se utvrdi uključenost nastavnika u onlajn istraživanje i činioci od kojih ona zavisi, kao i da se ispita mišljenje nastavnika o prednostima i ograničenjima te vrste istraživanja. Uzorak je obuhvatio 153 nastavnika koji su zaposleni u osnovnim školama u Srbiji. Za prikupljanje podataka korišćena je tehnika anketiranja. Većina nastavnika ima iskustvo učestvovanja u više od jednog onlajn istraživanja, dok, sa povećanjem veličine grada u kome se nalazi škola u kojoj su zaposleni, raste procenat nastavnika koji su učestvovali u šest i više onlajn istraživanja. Najviše nastavnika kao prednost onlajn istraživanja navodi tehničke mogućnosti interneta; a kao ograničenja ističe i određene metodološke karakteristike tog istraživanja. Na osnovu dobijenih rezultata ukazuje se na mogućnosti unapređivanja participacije nastavnika u onlajn istraživanju.

Ključne reči: onlajn istraživanje, participacija nastavnika, prednosti i ograničenja onlajn istraživanja.

Uvod

Pandemija COVID-19 uticala je na promene, ne samo u oblasti obrazovanja, nego i u domenu istraživanja obrazovanja. Iako nije sporno da se onlajn istraživanje već koristilo u istraživanju obrazovanja, pandemija COVID-19 doprinela je da se ono sve češće prepoznaje kao jedina mogućnost realizacije istraživanja u toj oblasti. Drugim rečima, dominacija konvencionalnog istraživanja, u kratkom vremenskom periodu, zamenjena je izrazitom zastupljenošću onlajn istraživanja.

Specifičnost onlajn u odnosu na konvencionalno istraživanje, jeste korišćenje interneta kao posebnog medijuma (Popadić i sar., 2018). Osobnosti interneta nameću potrebu da se i istraživači i potencijalni ispitanici na izvestan način prilagode novoj praksi istraživanja. Posebno mesto u grupi ispitanika zauzimaju nastavnici, kao jedan od glavnih aktera u obrazovanju.

¹ Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta *Čovek i društvo u vreme krize* koji finansira Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.

² nmatovic@f.bg.ac.rs

Na osnovu navedenog, u okviru ovog rada, namera je da se ispita uključenost nastavnika u onlajn istraživanja i njihovo mišljenje o prednostima i ograničenjima istog.

Karakteristike onlajn istraživanja

Pretpostavlja se da su prva istraživanja koja su podrazumevala upotrebu interneta realizovana tokom 80-ih godina XX veka (Kiesler & Sproull, 1986). Prikupljanje podataka posredstvom interneta prvo se primenjuje u istraživanjima u oblasti marketinga, zatim, komunikacija i medija (Stewart & Williams, 2005). U društvenim naukama internet za potrebe istraživanja počinje da se koristi 90-ih godina prošlog veka (Krantz & Reips, 2017; Reis & Gosling, 2010). Na primer, prvi radovi u psihologiji u kojima se prezentuju rezultati istraživanja koje je realizovano putem interneta prezentovani su na konferenciji koja je održana 1996. godine (Krantz & Reips, 2017).

Upotreba interneta za potrebe istraživanja kontinuirano se povećava poslednjih nekoliko decenija (Gelinias et al., 2017; Krantz & Reips, 2017) i opravdano je pretpostaviti da će i u budućnosti nastaviti da raste (Birnbbaum, 2013). U početku, njegova upotreba bila je ograničena na prosleđivanje ispitanicima instrumenata primenjivanih u konvencionalnom istraživanju (Reis & Gosling, 2010). Danas se internet u istraživanju koristi kao specifičan medijum posredstvom koga može da se realizuje konvencionalno istraživanje, ali i kao poseban prostor za razvoj novih rešenja u domenu istraživanja, a u skladu sa tehničkim karakteristikama koje internet poseduje (Maniaci & Rogge, 2014).

Onlajn istraživanje ima određenih prednosti i ograničenja (Birnbbaum, 2013; Fajgelj, 2004; Kraut et al., 2004; Maniaci & Rogge, 2014; Nosek et al., 2002; Petrović, 2014; Popadić i sar., 2018; Reis & Gosling, 2010; Wolfe, 2017). Prednosti koje se obično ističu se odnose na sledeće njegove karakteristike:

- mogućnost obezbeđivanja većih uzoraka, prema sociodemografskim karakteristikama, ali i prostorno i vremenski heterogenijih; zatim, lakša dostupnost uzoraka iz specifičnih, zatvorenih grupa;
- smanjenje troškova vezanih za realizaciju istraživanja (nije potrebno platiti umnožavanje instrumenata, saradnike koji će realizovati istraživanje itd.);
- odgovaranje na pitanja u instrumentu koji je prosleđen putem interneta može da se realizuje u vreme kada ispitaniku odgovara i u ambijentu koji je za njega uobičajen, tj. prirodan;
- brža realizacija istraživanja (istraživač odmah pošto prosledi instrumente može da očekuje odgovore ispitanika, prikupljeni podaci i preliminarni rezultati obično su odmah dostupni itd.);

- smanjenje mogućnosti pojave grešaka pošto je kontrola prikupljanja i unosa podataka u bazu u izvrsnoj meri automatizovana;
- mogućnost realizacije različitih vrsta istraživanja i primene raznorodnih instrumenata karakterističnih za konvencionalno istraživanje, ali i razvijanje novih rešenja u oblasti istraživanja u skladu sa potencijalom koji pruža internet.

Kao ograničenja onlajn istraživanja uglavnom se navode sledeće njegove karakteristike:

- ne postoji direktna komunikacija između istraživača i ispitanika što se odražava na proces prikupljanja podataka tako što mogu da izostanu dodatna objašnjenja (za kojima može da se pojavi potreba), ali i standardizacija tog procesa (kontrola aktivnosti koje mogu da predstavljaju ometajuće faktore);
- postavljanje istraživanja na internetu tehnički je zahtevno (njegova realizacija podrazumeva ili timski rad, ili posebno obučene istraživače u tom smislu, a što za njih znači dodatno vreme, obuke);
- uzorci na kojima se realizuju istraživanja na internetu, iako veći i heterogeniji, nisu uvek i reprezentativni (obuhvataju samo ispitanike koji koriste internet); takođe, uglavnom su zastupljeni prigodni uzorci, dok se ređe koriste slučajni;
- različite vrste istraživanja, karakteristične za konvencionalna istraživanja, nije uvek lako realizovati kao onlajn istraživanje (npr. u eksperimentu teško je manipulirati sredinskim varijablama).

Metod

Uzorak istraživanja obuhvata 153 nastavnika koji rade u osnovnim školama na teritoriji Republike Srbije. U njemu dominiraju ispitanici ženskog pola (90.8%). Prema godinama starosti, 37.9% ispitanika ima do 45 godina, dok je 62.1% nastavnika starije od 45 godina. Većina ispitanika je zaposlena u gradskim osnovnim školama (86.9%). Među njima približno 1/3 nastavnika radi u Beogradu (29.3%), dok su ostali zaposleni u osnovnim školama u drugim gradovima u Srbiji (70.7%).

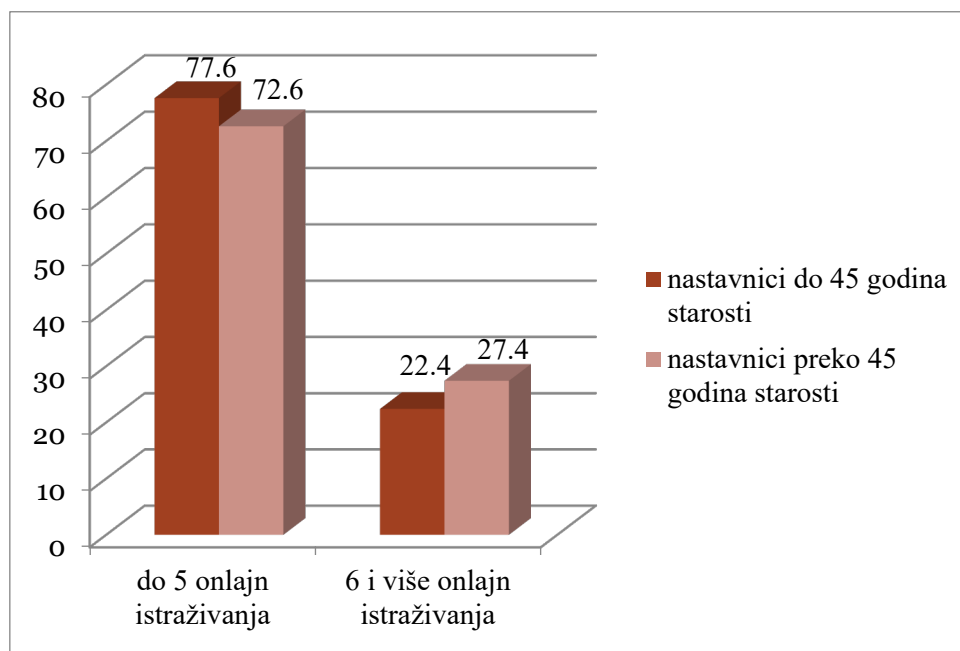
U istraživanju je korišćena deskriptivna metoda, a za prikupljanje podataka tehnika anketiranja. Pored sociodemografskih podataka o ispitanicima, anketom su prikupljeni podaci o uključenosti nastavnika u onlajn istraživanja i njihovom mišljenju o prednostima i ograničenjima istog. Istraživanje je realizovano onlajn, putem Kwiksveys aplikacije.

U obradi podataka, pored frekvencija i procenata, korišćen je χ^2 test i Kramerov V koeficijent korelacije.

Rezultati istraživanja

Većina nastavnika do sada je bila uključena u više od jednog onlajn istraživanja (85%): u dva do pet – 59.5%, u šest i više – 25.5%. Samo 15% nastavnika izjavljuje da je do sada učestvovalo u jednom onlajn istraživanju.

Oko 2/3 nastavnika, u svakoj starosnoj grupi (do i preko 45 godina starosti), navodi da su učestvovali u rasponu od jednog do pet onlajn istraživanja³ (Grafikon 1). To izjavljuje, ipak, veći broj njih starosti do 45 godina (77.6%). Nasuprot tome, više ispitanika koji imaju preko 45 godina navode da su bili uključeni u šest i više onlajn istraživanja (27.4%). Na osnovu podataka dobijenih u ovom istraživanju, utvrđeno je da ne postoje statistički značajne razlike između nastavnika različite starosne dobi, a s obzirom na broj onlajn istraživanja u kojima su do sada učestvovali ($\chi^2=0.465$, $df=1$, $p=0.495$, Kramerov koeficijent $V=0.055$).

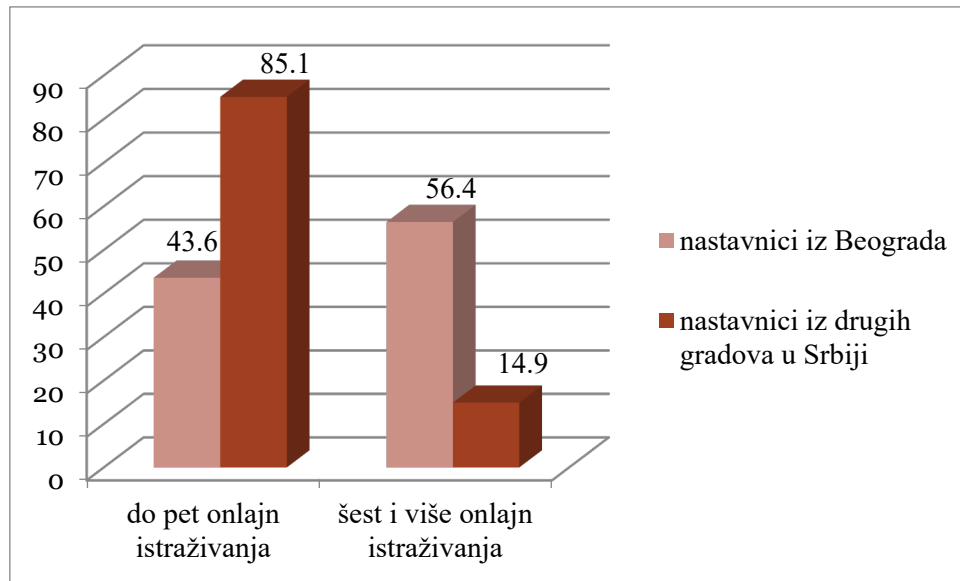

Grafikon 1: Učešće nastavnika u onlajn istraživanjima s obzirom na godine starosti

U rasponu od jednog do pet onlajn istraživanja učestvovalo je više nastavnika koji rade u osnovnim školama u drugim gradovima u Srbiji (85.1%), dok više nastavnika zaposlenih u osnovnim školama u Beogradu izjavljuje da je bilo uključeno u šest i više onlajn istraživanja (56.4%) (Grafikon 2). Registrovane su statistički značajne razlike u učestalosti učestvovanja u onlajn istraživanjima između nastavnika zaposlenih u osnovnim školama u Beogradu i onih koji rade u osnovnim školama u

³ Radi ispunjavanja preduslova za primenu planiranih statističkih postupaka, broj kategorija odgovora u varijabli učestalost učešća u onlajn istraživanjima redukovano je sa tri na dve kategorije: od jednog do pet onlajn istraživanja; šesti i više onlajn istraživanja.

drugim gradovima u Srbiji ($\chi^2=24.067$, $df=1$, $p=0.000$, Kramerov koeficijent $V=0.425$).

Grafikon 2: Učešće nastavnika u onlajn istraživanjima s obzirom na sredinu

Približno 20% nastavnika, tj. njih 28, bili su u situaciji da odbiju da učestvuju u onlajn istraživanju. Najviše ispitanika kao razlog navodi nedostatak vremena (12⁴). Više od jednog nastavnika ističe: nezainteresovanost za problem koji se istražuje (5) i nedostatak motivacije da se uključe u istraživanje (3). Po jedan ispitanik navodi sledeće razloge: nedostatak informacija o istraživanju, sumnja u postojanje adekvatne zaštite podataka, ali i zaštite identiteta ispitanika.

Više od polovine nastavnika ne pravi razliku između iskustva učestvovanja u konvencionalnom i onlajn istraživanju (58.2%). Skoro svi ispitanici u toj grupi navode da su se podjednako prijatno osećali u obe vrste istraživanja (94.4%). Za razliku od toga, 41.8% nastavnika prednost daje jednoj od dve pomenute grupe istraživanja. Među njima većina ispitanika navodi da su se prijatnije osećali u onlajn istraživanju (90.6%); dok mali procenat njih prednost daje konvencionalnom istraživanju (9.4%). Sa povećanjem godina starosti i veličine grada povećava se broj nastavnika koji ne prave razliku u kvalitetu iskustva učestvovanja u konvencionalnom i onlajn istraživanju. Ipak, u tom smislu, na ovom uzorku ispitanika, nisu registrovane statistički značajne razlike (godine starosti: $\chi^2=0.062$, $df=1$, $p=0.803$, Kramerov koeficijent $V=0.020$; veličina mesta: $\chi^2=1.416$, $df=1$, $p=0.234$, Kramerov koeficijent $V=0.103$).

Približno 1/3 nastavnika ukazala je na prednosti onlajn istraživanja (46⁵). Najviše njih navodi njihovu praktičnost (brzina i lakoća odgovaranja na pitanja, mogućnost promene odgovora, preglednost postavljenih pitanja i sl.) (23); zatim,

⁴ Broj u zagradi označava broj ispitanika.

⁵ Ibid.

moгуćnost da pristupe popunjavanju instrumenta u vreme i na mestu koje njima odgovara (12); veća samostalnost prilikom odlučivanja da li će učestovati u istraživanju ili ne (8); mogućnost uključivanja u istraživanje ispitanika bez obzira na prostornu udaljenost (3).

Veoma mali broj nastavnika navodi ograničenja onlajn istraživanja (13). Među njima najviše je onih koji ukazuju na: nemogućnost da se instrument sagleda u celini (njegova dužina, sadržaj itd.) (5); izvesnu šturost pitanja u smislu da nisu uvek u mogućnosti da u potpunosti iskažu svoj odgovor (4); nepostojanje interneta kao preduslova za korišćenje onlajn istraživanja i to, kako zbog njegove nedostupnosti u pojedinim oblastima, tako i zbog njegovog lošeg kvaliteta (4).

Zaključak

Rezultati dobijeni u istraživanju ukazuju da su nastavnici prihvatili onlajn istraživanja kao novu vrstu istraživanja u oblasti obrazovanja. Na to, pre svega, ukazuje podatak da je većina nastavnika učestvovala u više od jednog onlajn istraživanja (85%).

Međutim, prilikom analize uključenosti nastavnika u onlajn istraživanje u obzir bi trebalo uzeti i sledeće. Više nastavnika iz Beograda, nego iz drugih gradova u Srbiji, navodi da su učestvovali u većem broju onlajn istraživanja, tj. u šest i više. Mada onlajn istraživanje otvara mogućnost za prevazilaženje prostornih barijera prilikom izbora uzorka ispitanika, na osnovu rezultata dobijenih u istraživanju, čini se da se ta njegova prednost nedovoljno koristi. Takođe, među razlozima zbog kojih su nastavnici odbili da učestvuju u onlajn istraživanju nalaze se i oni koji se tiču sumnje u vezi sa zaštitom identiteta ispitanika, poverljivosti podataka i sl. Upoznavanje nastavnika kao potencijalnih ispitanika sa karakteristikama onlajn istraživanja može da doprinese otklanjanju registrovanih problema, a na osnovu toga i njihovoj spremnosti da se uključe u istraživanje.

Većina nastavnika ne pravi razliku u iskustvu učestvovanja u konvencionalnom i onlajn istraživanju. Kada navode dobre strane onlajn istraživanja nastavnici uglavnom ističu njegove karakteristike koje su posledica prednosti interneta kao specifičnog medijuma. S druge strane, kada opisuju njegova ograničenja oni ukazuju i na pojedine metodološke karakteristike onlajn istraživanja. Zbog toga, trebalo bi težiti uspostavljanju balansa u primeni onlajn i konvencionalnog istraživanja (Maniaci & Rogge, 2014), kroz preciziranje uslova optimalne primene onlajn istraživanja (Couper & Bosnjak, 2010) u oblasti obrazovanja.

Literatura

Birnbaum, M. H. (2013). Methodological and Ethical Issues in Conducting Social Psychology Research via the Internet. In C. Sansone, C. C. Morf, & A. T. Panter (Eds.), *The Sage Handbook of Methods in Social Psychology* (pp. 359-382). Thousand Oaks: Sage.

- Couper, M. P., & Bosnjak, M. (2010). Internet Surveys. In P. V. Marsden, & J. D. Wright (Eds.), *Handbook of Survey Research* (pp. 527-550). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Fajgelj, S. (2007). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Gelinas, L., Pierce, R., Winkler, S., Cohen, I. G., Lynch, H. F., & Bierer, B. E. (2017). Using social media as a research recruitment tool: Ethical issues and recommendations. *The American Journal of Bioethics*, 17(3), 3-14.
- Kiesler, S., & Sproull, L. S (1986). Response Effects in the Electronic Survey. *Public Opinion Quarterly*, 50(3), 402-413.
- Krantz, J. H., & Reips, U. D. (2017). The state of web-based research: A survey and call for inclusion in curricula. *Behavior research methods*, 49(5), 1621–1629.
- Kraut, R., Olson, J., Banaji, M., Bruckman, A., Cohen, J., & Couper, M. (2004). Psychological Research Online: Report of Board of Scientific Affairs' Advisory Group on the Conduct of Research on the Internet. *American Psychologist*, 59(2), 105–117.
- Maniaci, M. R., & Rogge, R. D. (2014). Conducting Research on the Internet. In H. T. Reis, & C. M. Judd (Eds.), *Handbook of Research Methods in Social and Personality Psychology* (pp. 443-472). New York: Cambridge University Press.
- Nosek, B. A., Banaji, M. R., & Greenwald, A. G. (2002). E-Research: Ethics, Security, Design, and Control in Psychological Research on the Internet. *Journal of Social Issues*, 58(1), 161-176.
- Petrović, M. (2014). Prednosti i nedostaci onlajn-istraživanja. *Marketing*, 45(1), 63-74.
- Popadić, D., Pavlović, Z. i Žeželj, I. (2018). *Alatke istraživača*. Beograd: Clio.
- Reis, H. T., & Gosling, S. D. (2010). Social Psychological Methods Outside the Laboratory. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of Social Psychology* (pp. 82-114). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Stewart, K., & Williams, M. (2005). Researching online populations: the use of online focus groups for social research. *Qualitative Research*, 5(4), 395-416.
- Wolfe, C. R. (2017). Twenty years of Internet-based research at SCiP: A discussion of surviving concepts and new methodologies. *Behavior research methods*, 49(5), 1615-1620.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

616.98:587.834]: 37.091(082)(0.034.2)
37.091:004(082)(0.034.2)
37.018.43.004(082)(0.034.2)
371.68/.69(082)(0.034.2)
37.091.3(082)(0.034.2)

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП СУСРЕТИ ПЕДАГОГА (2022 ; БЕОГРАД)
Образовање у време кризе и како даље [Електронски извор] : зборник радова / Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga, 7. мај 2022, Београд ; уредници Živka Krnjaja, Mirjana Senić Ružić, Zorica Milošević. – Београд : Филозофски факултет Универзитета, Институт за педагогiju и андрагогiju : Педагошко друштво Србије, 2022 (Београд : Институт за педагогiju и андрагогiju). – 1 USB флеш меморија ; 8 x 12 x 1 cm

Sistemska zahtevi: Nisu navedeni. – Nasl. sa naslovnog ekrana. – Tiraž 100. – Napomene i bibliografske reference uz radove. – Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-80712-45-1 (IZPIA)

- а) Пандемија – Образовање – Зборници
- б) Информациона технологија – Образовање – Зборници
- в) Настава – Методе – Зборници
- г) Електронско учење – Зборници
- д) Учење на даљину – Зборници
- ђ) Наставна средства – Зборници

COBISS.SR-ID 62675209